

وضعیت مهاجرت‌های غیرقانونی در جهان

غلامحسین بیابانی^۱ - محمد تقی عصار^۲

چکیده

تفاوت موجود میان شرایط اقتصادی کشورهای مبدأ و مقصد، جاذبه‌های کشور مقصد، و محدودیت‌های روزافزونی که کشورهای صنعتی برای مهاجرت قانونی وضع می‌کنند فرصت برای مهاجرت‌های غیرقانونی و مخفیانه فراهم می‌آید و هر ساله، هزاران نفر با این روش وارد کشورهای صنعتی می‌شوند و بلافاصله پس از ورود تقاضای پناهندگی^۳ که یکی از معدود مجراهایی است که شهروندان کشورهای در حال توسعه می‌توانند اجازه سکونت را در غرب کسب کنند، می‌دهند. هرچند مهاجرت غیرقانونی، ورود و اقامت در کشوری آسان‌تر انجام شود، مهاجران مسیری را که به کشور مقصد منتهی می‌شود، بهتر انتخاب می‌کنند.

طبق آمار موجود سیاست‌های جدی هیچ تأثیری بر کاهش جمعیت مهاجران ندارند. در ۳۰ سال اخیر اکثر کشورهایی که به‌عنوان مقصد مهاجرت انتخاب می‌شوند به وضع قوانین جدی‌تری در مورد مهاجرت و پناهندگی پرداخته‌اند. برابر آمار سازمان بین‌المللی (OIM) در حال حاضر، تعداد کل مهاجران در سراسر جهان بالغ بر ۱۳۰ میلیون نفر است که از این میان ۲۰ میلیون مهاجر غیرقانونی به حساب می‌آیند.

نتیجه تأسف‌بار این سیاست‌ها در مورد مهاجرت، پدید آمدن بازار غیرقانونی مهاجرت است که برای سازمان‌های جنایی عرصه عملکرد وسیعی را فراهم می‌کند.

واژگان کلیدی

مهاجرت غیر قانونی، مهاجرت قانونی، پناهنده، مهاجران اقتصادی، بازار غیرقانونی

مهاجرت

۱. مدرس دانشگاه و پژوهشگر

۲. عضو هیات علمی دانشگاه علوم نظامی و دانشجوی دکتری علوم راهبردی

مقدمه

امروزه مهاجرت^۱ غیرقانونی کم و بیش دامن گیر تمام کشورهای جهان شده است، اما به نظر می رسد مهاجرت واقعیتهای انکار ناپذیر و غیر قابل تفکیک از زندگی است و همچنین به منزله بخشی از فرآیند ادغام جهانی در حال شتاب گرفتن است. الگوهای جهان گستر مهاجرت را می توان بازتابی از پیوندهای در حال تغییر اقتصادی - سیاسی و فرهنگی بین کشورها تلقی کرد. برآورد شده است که جمعیت مهاجران جهان در سال ۱۹۹۰ بیش از ۸۰ میلیون نفر بود که ۲۰ میلیون نفر از آنان را آوارگان تشکیل می دادند. به ظاهر این رقم در اولین سال های قرن ۲۱ رو به فزونی خواهد رفت و بر همین اساس برخی از اندیشمندان، سده بیست و یکم را "عصر مهاجرت" نامیده اند. (گیدنز و برد سال، ۱۳۸۶: ۳۷۷-۳۷۶)

جامعه شناسان چهار مدل را برای مهاجرت معرفی کرده اند که حرکات جهانی جمعیت ها را از ۱۹۴۵ به بعد توصیف می کند. مدل کلاسیک مهاجرت برای کشورهای مثل کانادا، ایالات متحده و استرالیا مصداق دارد که اصولاً به عنوان "ملل مهاجر" تشکیل شده اند. در چنین مواردی، مهاجرت به درون، که از سوی کشورهای مثل فرانسه و انگلیس دنبال می شد، با ورود مهاجران مستعمره های سابق خود بیش تر موافقت و مساعدت می کردند. کشورهای مثل آلمان، سوئیس و بلژیک، خط مشی سومی را دنبال کرده اند - مدل کارگران میهمان، در این الگو مهاجران به صورت موقتی در کشور پذیرفته می شوند که غالباً به منظور بر آوردن تقاضای بازار کار است، اما این مهاجران پس از اقامت طویل المدت هم نمی توانند از حقوق شهروندی برخوردار شوند و بالاخره مدل های غیر قانونی مهاجرت به درون، که به دلیل دشوار شدن قوانین مهاجر پذیری در اکثر کشورهای صنعتی، به نحو فزاینده ای رواج

1- migration.

می‌یابند (پیشین : ۳۷۸) مهاجرانی که می‌توانند، چه مخفیانه و چه با تظاهر به " غیر مهاجر" بودن، وارد یک کشور شوند، غالباً می‌توانند به صورت غیر قانونی و بیرون از قلمرو جامعه رسمی همانجا زندگی کنند. مثال‌های این مدل را می‌توان در شمار فراوان افغانی‌هایی که به صورت غیر قانونی در تمام نقاط کشور مشاهده کرد.

تعریف مهاجرت غیر قانونی^۱

قبل از پرداختن به تعریف مهاجرت غیر قانونی لازم به یاد آوری است که در هر دوره زمانی که جامعه دچار بحران شده مانند: بحران‌های سیاسی، تعارض و کشمکش بین کشورها، بلایای طبیعی، قحطی، جنگ، گرسنگی، بیماری‌ها، عدم رعایت حقوق بشر و به‌خصوص مشکلات اقتصادی، آهنگ مهاجرت اهم از قانونی و غیر قانونی سرعت بیشتری می‌گیرد. اما در خصوص تعریف مهاجرت غیر قانونی می‌توان گفت:

هر نوع مهاجرتی بر خلاف قوانین مصوب دولتی را غیر قانونی می‌نامند. (اصلائی، ۱۳۸۵: ۵۶) در قانون مربوط به منع قاچاق مهاجران غیرقانونی مصوب سال ۱۹۹۹ قضایی ایرلند مهاجرت غیرقانونی اینگونه تعریف شده است: "مهاجرت غیرقانونی" عبارت است از هر تبعه خارجی که به طور غیرقانونی وارد کشور شود یا در جستجوی راهی برای ورود برآید.

تفاوت تعریف قاچاق اشخاص و قاچاق مهاجران

در باره قاچاق اشخاص باید توجه داشت که دو مفهوم مختلف در اسناد بین‌المللی وجود دارد که هنوز به درستی و با تفکیک از یکدیگر به فارسی ترجمه نشده‌اند و آن دو مفهوم Trafficking و Smuggling است. به بیان ساده می‌توان گفت که Smuggling اشاره به انتقال غیرقانونی مهاجران به مقاصد موردنظرشان جهت تحصیل منافع مادی است در حالی که Trafficking به نوعی همان عمل انتقال انسان‌هاست با این تفاوت که موضوع این انتقال قربانیانی هستند که به منظور نگهداری در شرایط شبیه بردگی یا فحش‌های اجباری انتقال داده می‌شوند. به عبارت دیگر، واژه نخست اشاره به حالتی دارد که قاچاقچیان به زور و یا فریب، اشخاص را، به ویژه زنان و کودکان را، برای مقاصد سودآور مختلف قاچاق می‌کنند. و واژه دوم اشاره به حالتی دارد که گروه‌های بزهکار داوطلبان مهاجرت غیرقانونی را با گرفتن هزینه صرفاً به مقصدهای موردنظر آنان می‌رسانند. در نهایت پس از رساندن به مقصد نیز آنها را با ترفندهایی استثمار می‌کنند. (معظمی، ۱۳۸۴) برخی تلاش کرده‌اند با دو مفهوم قاچاق اشخاص و قاچاق مهاجران، این دو مفهوم را از هم تفکیک کنند. به هر حال قاچاق مهاجران غیرقانونی هم پدیده‌ای است که امروزه ابعاد نگران‌کننده‌ای یافته است و حتی اشاره شد که تخمین‌ها نشان‌دهنده گرفتاری ۲۰۰ میلیون نفر در آن است. نکته جالب و البته تأسف آور در قاچاق مهاجران غیرقانونی این است که معمولاً این افراد برای رسیدن به مقصدی که در آن‌جا به بدترین نحو تحت استثمار درخواهند آمد، گاه مبالغ قابل توجهی هم می‌پردازند.

دلایل مهاجرت مخفیانه

دلایل مهاجرت مخفیانه از شرایط و مقتضیات تاریخی خاص تا عوامل مختلف بین‌المللی را دربرمی‌گیرند. تفاوت سطح اقتصادی بین کشورها، اتباع کشورهای توسعه‌یافته را به اقامت در کشورهای توسعه‌یافته تشویق می‌کند. دلال‌ها با استفاده از تمایل این افراد برای رفتن به خارج و کسب درآمد، از تمام ابزارهای ممکن برای متقاعد کردن افراد به مهاجرت غیرقانونی بهره می‌گیرند. درآمدهای حاصله، مهاجرت غیرقانونی را به عنوان فعالیتی سودآور مطرح ساخته که ارائه معادلی مناسب برای آن کاری دشوار است.

مهاجرت غیرقانونی توسط باندهای تبهکار و با همکاری اشخاص مقیم همان کشور سازمان‌دهی می‌شود. باندهای مستقر در خارج، برای یافتن داوطلبان احتمالی مهاجرت مخفیانه و همراهی آنها تا خارج از کشور، از این افراد استفاده می‌کنند و به این ترتیب این کار را به یک فعالیت تجاری بسیار منطقی و منظم تبدیل کرده‌اند. در ۲۴ دسامبر ۱۹۹۶، باندهای ژاپنی با همکاری ۱۰۰ تن از اتباع چینی، تعداد ۱۴۵ چینی را با قایق به ژاپن برده و در یکی از سواحل آن کشور پیاده کردند که این افراد توسط پلیس ژاپن دستگیر شدند. گاهی به علت این که عامل اصلی قاچاق، مقیم خارج است، کار پلیس در یافتن ادله اتهامی بسیار دشوار می‌شود. همین امر، عامل محرکی برای رشد سریع مهاجرت غیرقانونی است (خبرنامه پلیس بین‌الملل، ۱۳۸۲).

گذشته از اینها بعضی کشورها مهاجران غیرقانونی را می‌پذیرند و همین امر سبب تشدید گرایش به این جرم می‌شود. برخی از مهاجران به محض ورود و با دلایل واهی تقاضای پناهندگی سیاسی می‌کنند که با اعطای پناهندگی و صدور کارت اقامت توسط این کشورها، باز هم به توسعه روند مهاجرت غیرقانونی دامن زده می‌شود.

شیوه های مهاجرت غیر قانونی

هرچه، ورود و اقامت در کشوری آسان تر انجام شود و قوانین کشور مقصد در رابطه با مهاجرت ضعیف تر باشد و انعطاف بیشتری در برابر مهاجران داشته باشد، تعداد بیشتری مهاجر به آن کشور وارد می شوند و لذا سیاست های کیفی کشورهای مقصد و حتی واسط برای مهاجران و شبکه های قاچاق انسان بسیار حائز اهمیت است. به همین دلیل است که طی سی سال اخیر اکثر کشورهایی که به عنوان مقصد مهاجرت انتخاب می شوند مبادرت به وضع قوانین جدی تری در مورد مهاجرت و پناهندگی کرده اند و لذا انتخاب کشورهای مقصد و مسیر با سیاست های جنایی کشورها در رابطه با مقولات مهاجرت و پناهندگی ارتباط مستقیم دارد.

متأسفانه کشور جمهوری اسلامی ایران به عنوان کشور مبدأ، مقصد و ترانزیت مورد استفاده شبکه های قاچاق مهاجران غیر قانونی قرار می گیرد. قاچاق اتباع کشورهای همسایه به داخل مرزهای کشورمان برای اقامت و کار و یا عبور آنها از این طریق به کشورهای اروپایی و قاچاق اتباع ایرانی به نقاط مختلف دنیا از جمله فعالیت های این شبکه هاست. از سوی دیگر همان گونه که گفته شد اتباع ایرانی نیز در این شبکه ها حضور داشته و در داخل و خارج از مرزهای کشورمان در فرآیند قاچاق انسان در این شبکه ها فعالیت می کنند.

برخی از مهاجران غیر قانونی به صورت قانونی و به عنوان دانشجوی یا گردشگر وارد کشور مورد نظر می شوند و بیش از مدت اعتبار ویزای خود در آنجا می مانند، اما شمار رو به رشدی از مهاجران غیر قانونی به صورت قاچاقی از مرزها می گذرند. مرکز بین المللی توسعه سیاست مهاجرت برآورد کرده است که سالانه ۴۰۰/۰۰۰ نفر قاچاقی وارد کشورهای اتحادیه اروپا می شوند. مرز ساحلی طولانی ایتالیا یکی از قابل نفوذترین مرزهای اروپا

دانسته می شود که مهاجران غیر قانونی آلبانی، یوگسلاوی سابق، ترکیه، عراق، ایران و ... را به سوی خود جلب می کند.

ایتالیا از زمان پیوستن به معاهده شنگن، مرزهای بیرونی خود را کاملاً مسدود کرده است. آلمان که بیشترین سهم مهاجران غیر قانونی و تقاضای پناهندگی را به خود اختصاص می دهد، و با کشورهای لهستان و جمهوری چک همکاری می کند تا کنترل مرزهای شرقی خود را تقویت کنند. این کشورها که تقاضای عضویت آن ها در اتحادیه اروپا در فوریت قرار دارد، به زودی بخشی از مرز شرقی اتحادیه اروپا خواهند شد؛ مرزهای طولانی اسلواکی، اوکراین و بلاروس می توانند به "نقطه ضعف" جدیدی در کنترل مهاجرت اتحادیه اروپا تبدیل شود.

واکنش های غیر رسمی به تغییر سیاست های مهاجر پذیری در شبکه های حمل و نقل و قاچاق دیده می شوند. قاچاق مهاجران یکی از مقوله های جرائم سازمان یافته در اروپا است که بیشترین رشد را داشته است. این شبکه های جنایی درست همان طور که ترفندی برای عبور مواد مخدر، اسلحه و اشیای مسروقه از مرزها می یابند، قادر به قاچاق مهاجران غیر قانونی به شیوه های گوناگون نیز هستند. مهاجران و قاچاقچیان دست به دست هم می دهند و با استفاده از دانش و تجربه مهاجران دیگر، روش های خود را انتخاب می کنند. از این جهت، محدودیت های قانونی به ظاهر موجب پیدایش شکل های تازه ای از مقاومت می شود. (ر.ک گیدنز، ۱۳۸۶: ۴۰۱-۴۰۰)

پناهندگان و مهاجران اقتصادی

در آستانه قرن بیست و یکم چهره پناهندگان و مهاجران نسبت به ابتدای قرن بیستم کاملاً دگرگون شده است. اگرچه مقوله مهاجر و پناهنده ریشه در اعماق تاریخ بشریت دارد ولی گستردگی و پیچیدگی این دو واژه در قرن گذشته بسیار محسوس تر و ملموس تر بوده است.

از سوی دیگر با بسته شدن مرزهای اکثر کشورهای غربی تقاضای پناهندگی^۱ یکی از معدود معجزه‌هایی است که شهروندان کشورهای در حال توسعه می‌توانند اجازه سکونت را در غرب کسب کنند. حق تقاضای پناهندگی، حقی جهانی شمرده می‌شود، اما سیاست‌های بررسی پرونده‌های پناهندگی در اکثر کشورهای اتحادیه اروپایی با مناقشه‌های فراوانی همراه است. منتقدان این اتهام را وارد می‌کنند که با متقاضیان پناهندگی چندان بهتر از تبهکاران رفتار نمی‌شود. چون آنها مجبورند در خلال طی شدن روال اداری تقاضای پناهندگی در اردوگاه‌های پر ازدحام زندان مانند زندگی کنند.

اما کشورهای غربی بر لزوم جلوگیری از تقاضای "ساختگی" پناهندگی اصرار دارند. اما برخی از "مهاجران اقتصادی" نه از ترس آزار و اذیت بلکه در جستجوی زندگی بهتر، ممکن است تقاضای پناهندگی بدهند، چون نمی‌توانند از طریق دیگری وارد این کشورها شوند. سیاست‌های سخت‌گیرانه پناهندگی موجب شده برخی از "دژ اروپا"^۲ سخن بگویند یعنی منطقه‌ای حفاظت شده‌ای که مورد حمایت دسته‌های اهالی آن است تا مبادا دارایی‌های آن مورد "هجوم" مهاجرانی از سایر نقاط جهان قرار گیرد. حال بسیاری از کشورهای غربی شاهد تلاش‌هایی برای بازگرداندن مهاجران به کشورهای مبدأ و یا تهدید به

1- Asylum-seeker

2- Fortress Europe

اخراج در صورت بیکار شدن یا ارتکاب جرم بوده‌اند. هراس‌های اخلاقی که مهاجران خود موجب هرچه دشوارتر شدن سیاست‌های مهاجرپذیری در اکثر کشورها می‌شود. (ر.ک. گیدنز و بردسال، ۱۳۸۶: ۴۰۲)

عوامل محیطی در زمین مهاجرت غیرقانونی

به منظور آشنایی با ساختار یک فعالیت جنایی که گروه‌های متفاوتی در آن شرکت دارند ابتدا باید دلایل وجود آن را بررسی کرد. دلایل به‌طور عمده به دو عامل خلاصه می‌شوند که مهاجرت غیرقانونی را به شکل مؤسسه‌ای پرسود در خدمت جرائم سازمان‌یافته بین‌المللی درآورده‌اند:

۱. «جرم می‌تواند چهره غیرقانونی یک فعالیت اقتصادی باشد.» طبق این تعریف فعالیت اقتصادی می‌تواند وجود داشته باشد و در نتیجه وجود یک بازار ضروری است. پس وجود تقاضا و بازار شرط اصلی و لازم هر فعالیت جنایی پرسود در عرصه مهاجرت غیرقانونی است.

۲. مورد دومی که از این تعریف برداشت می‌شود ویژگی غیرقانونی بودن مؤسسه است. از آن‌جا که مهاجرت کنترل‌نشده از سوی اکثر جوامع بین‌المللی به عنوان تهدیدی جدی تلقی می‌شود، تقریباً همه آنها غیرقانونی بودن آن را تأیید می‌کنند. به این ترتیب دقیقاً همین ویژگی (غیرقانونی بودن) موجب سرمایه‌گذاری سازمان‌های جنایی در بازار موجود می‌شود (خبرنامه پلیس بین‌الملل، ۱۳۸۱).

ایجاد زمینه مناسب از راه تحریک و جذب افراد:

برای این که فردی تصمیم بگیرد تا کشورش را ترک و در کشور دیگری اقامت کند، دلایل مختلفی وجود دارد که یا از عوامل محرک مربوط به موقعیت فرد در کشور مبدأ و یا از جاذبه‌های مربوط به رؤیای فرد در مورد زندگی بهتر در کشور مقصد، سرچشمه می‌گیرند.

از میان عوامل محرک موجود در آسیای شرقی موارد زیر قابل تأمل است:

- سیاستمدارانی که طرفدار استفاده بهینه از خاک و زمین هستند. موجب شده‌اند تا عملکرد اقتصادی به روش سنتی و محلی به‌طور کامل از میان برود. نکته عجیبی که در این راستا مشهود است این که در بعضی از مناطق بسیار فقیر جهان و در برخی کشورها، بروز شرایط مذکور در توسعه اقتصادی باعث شده تا مردمی که به‌هیچ‌وجه رؤیای زندگی بهتر در کشوری دیگر را در سر نداشته‌اند، به مهاجرت تشویق شوند و با تلاش جامعه خود را به حد متوسط برسانند و سپس با پی‌ریزی اصول حاکم بر جامعه و پس‌انداز کردن، از فقر شدید نجات یابند. پس درمی‌یابیم نابسامانی‌های اقتصادی بین‌المللی نمی‌تواند به تنهایی موجب حرکت‌های مهاجرتی شود بلکه نابسامانی اقتصادی تنها یکی از عوامل مهم از میان سایر عوامل است که از طریق تلویزیون و سایر رسانه‌های گروهی تأثیر فراوانی بر جامعه می‌گذارد. همچنین، فروپاشی ساختارهای سنتی جامعه نیز در مهاجرت مؤثر هستند.

در مورد جاذبه‌ها ابتدا به دیدگاهی که افراد آماده مهاجرت در خصوص کشورهای مقصد دارند می‌پردازیم. اغلب تصورها از طریق تلویزیون یا براساس ماجراهای اغراق‌آمیزی

که نزدیکان ساکن خارج از کشور نقل می‌کنند شکل می‌گیرد و یا بر اثر نابرابری‌های واقعی اقتصادی و سیاسی که میان کشور مبدأ و مقصد وجود دارند، دیدگاه خاصی پدید می‌آید. برای مثال از جمله جاذبه‌های کشور استرالیا که موجب مهاجرت‌های زیادی می‌شود، می‌توان موارد ذیل را نام برد:

- وسعت مرزهای ساحلی که مهاجرت و ورود به کشور را آسان می‌سازد.
  - شهرت آن در زمینه ثبات اقتصادی و سیاسی
  - سطح بالای زندگی
  - پراکندگی وسیع آسیایی‌ها در آن که ورود به کشور را آسان می‌کند.
  - تقاضا برای نیروی انسانی غیرقانونی به دلیل پایین بودن دستمزد آنان
- در مورد ایالات متحده آمریکا، دقیقاً تصویر سنتی «سرزمین موعود» که سایر کشورها از آن در ذهن دارند، مصداق پیدا می‌کند. در نظر برخی از کشورها ارزش‌های آمریکایی حاکم مبنی بر آزادی فردی و امکانات اقتصادی موجود، دلایل عمده‌ای هستند که موجب می‌شوند تا مهاجران کشور خود را ترک کرده و به آمریکا بروند. این اشخاص که رؤیای آمریکا را در سر می‌پروراند از نظر روانشناختی خیال‌باف خوانده می‌شوند. (رک. خبرنگار پلیس بین الملل، ۱۳۸۳).

موانع و محدودیت‌ها (ایجاد بازار سیاه)

ره‌آورد قوانینی که در دست اجرا هستند، فقط نابرابری بوده و مقامات قانونگذار با وضع این قوانین باعث پیدایش بازار سیاه و واگذاری امتیاز کامل به سازمان‌های جنایی شده‌اند. محدودیت‌های روزافزونی که کشورهای صنعتی برای مهاجرت قانونی قرار می‌دهند نیز

زمینه‌ساز مهاجرت‌های غیرقانونی هستند. افزایش مهاجرت غیرقانونی موجب تشدید مقررات و قوانین و در نتیجه کاهش امکان ورود قانونی به کشورهای صنعتی می‌شود. سیاست‌های جدی در مورد مهاجرت، عوامل زیر را تحت تأثیر قرار می‌دهد:

- نوع مهاجرت یعنی ورود قانونی یا غیرقانونی به یک کشور
- مسیر گروه‌های مهاجر

هرچه مهاجرت غیرقانونی، ورود و اقامت در کشوری آسان‌تر انجام شود، مهاجران مسیری را که به کشور مقصد منتهی می‌شود، بهتر انتخاب می‌کنند. طبق آمار موجود سیاست‌های جدی هیچ تأثیری بر کاهش جمعیت مهاجران ندارند. هرچند طی ۳۰ سال اخیر اکثر کشورهایی که به‌عنوان مقصد مهاجرت انتخاب می‌شوند به وضع قوانین جدی‌تری در مورد مهاجرت و پناهندگی پرداخته‌اند اما تعداد کل مهاجران که در سال ۱۹۶۵، ۷۵ میلیون نفر بوده‌اند در حال حاضر از مرز ۱۳۰ میلیون نفر نیز گذشته است.

نتیجه تأسف‌بار این سیاست‌ها در مورد مهاجرت، پدید آمدن بازار غیرقانونی مهاجرت است که برای سازمان‌های جنایی عرصه عملکرد وسیعی را فراهم می‌کند. در حال حاضر، متأسفانه وضع تأثیربرانگیزی پیش آمده است. مثلاً با وجود وضع قوانینی در سال‌های ۱۹۲۰ در باره منع مصرف الکل در آمریکا، مشکل اصلی کم و بیش باقی است و این ممنوعیت نه تنها مصرف الکل را کم نکرده بلکه باعث پر شدن جیب افراد سودجو گردیده است. در این راستا، می‌توان گفت مهاجران به‌طور مستمر در جنایات سازمان‌یافته در کشورهای مقصد مهاجرتشان شرکت می‌کنند یا برای ورود به کشور موردنظرشان به روش‌های بسیار خطرناکی متوسل می‌شوند که اغلب این کارها منجر به مرگ آنان می‌شود.

عامل دیگری که بر ارتکاب جرائم سازمان‌یافته در بطن مهاجرت غیرقانونی صحنه می‌گذارد، قوانینی است که در برابر مهاجران انعطاف بیشتری دارند تا در برابر فردی که مهاجر را عبور داده است و عملاً از نظر تحت‌تعقیب قرار گرفتن و مورد بازجویی واقع شدن خطر کمتری متوجه مهاجر است. (عصار و بیابانی، ۱۳۸۶)

مهاجران؛ مشتری یا قربانی؟

مهاجران غیرقانونی از نظر سن، جنسیت، تحصیلات و موقعیت سیاسی، اقتصادی با یکدیگر بسیار متفاوت هستند.

طبق برخی مطالعات انجام شده اغلب آنها جوانانی هستند که نیمی از آنها تحصیلات عالی دارند. حال آن‌که برخی مطالعات دیگر نشان داده است اغلب آنها به طبقات پایین اجتماعی - اقتصادی تعلق دارند.

بسیار دشوار است که بگوییم مهاجران صرفاً مشتریانی هستند که از خدمات قاچاقچیان انسان بهره‌مند می‌شوند یا قربانیانی هستند که در دام خشونت شبکه‌های قاچاقچیان گرفتار می‌شوند.

مهاجرت غیرقانونی یک فعالیت جنایی معمولی نیست که احاطه بر آن آسان باشد. موضوع بحث فقط بر سر سازمان قاچاقچیان انسان نیست بلکه نقش مهاجران مخفی نیز مطرح است. قربانی شدن آنها به دو علت زیر است:

- سفرها اغلب با شرایطی غیرانسانی انجام می‌شود. مسافران را در کامیون‌ها یا قایق‌هایی که معمولاً در مسیر با تصادفات نیز مواجه می‌شوند انباشته می‌کنند.

- پس از رسیدن به مقصد، مهاجر غیرقانونی مشغول به کار می‌شود تا هزینه‌های سفر خود را پردازد و از اینجا است که در فعالیت‌های غیرقانونی، سازمانی که ترتیب سفر وی را داده است، وارد عمل می‌شود.

حرکت‌های مهاجرتی غیرقانونی که از طریق زمینی یا دریایی صورت می‌گیرند اغلب در شرایط غیرانسانی انجام می‌شود. مهاجران باید انواع محرومیت، توهین و اعمال خشونت بدنی را تحمل کنند. اصولاً مخفی‌کاری برای عدم پرداخت عوارض گمرکی و لزوم پنهان شدن اغلب منشأ حوادث بسیاری در طول سفر هستند. طبق برخی آمارها حدود ۲۵۰۰ مهاجر در سال ۲۰۰۵ قبل از رسیدن به اروپای شرقی جان سپردند.

شیوه‌های انتقال مهاجران

عمده‌ترین شیوه‌های انتقال و جابجایی مهاجران به سه صورت دریایی، زمینی و هوایی است که روش‌های دریایی و زمینی متداول‌ترین شکل آن است. در این بخش به هر یک از روش‌های یاد شده به صورت مجزا خواهیم پرداخت.

الف) سفر با خطوط کشتیرانی:

سفر با کشتی به قاره آمریکا یا استرالیا، در مخفی‌گاه‌های تعبیه شده در داخل کشتی و یا داخل کانتینرهای جاسازی شده در کشتی باری انجام می‌گیرد. تعداد مهاجران در کشتی‌های مختلف متفاوت است ولی این تعداد تا چند صد نفر نیز می‌تواند باشد. این سفرها در شرایط غیربهداشتی، ناسالم و کاملاً تأسف بار انجام می‌شود. مهاجران در تمام طول سفر به ندرت اجازه پیدا می‌کنند تا مخفی‌گاه خود را ترک کنند. رفتار اعضای گروه قاچاق انسان با آنها بسیار خشونت‌آمیز است و بیماران گاه به دریا انداخته می‌شوند و زنان مورد تجاوزهای

جنسی قرار می گیرند. پرداخت مبلغی هنگفت گاه می تواند باعث شود مهاجر از امتیازاتی نظیر یک کابین راحت تر و یا چند دقیقه روی عرشه آمدن برخوردار شود.

علاوه بر این شرایط رقت انگیز، در بسیاری از موارد مهاجران هنگامی که توسط گارد ساحلی شناسایی می شوند، عکس العمل های افراطی نشان می دهند. این افراد به دلیل تحریک باند قاچاقچیان موجود در کشتی، آمادگی انجام هرگونه رفتار خشونت آمیز علیه مقامات مسئول را دارند. حتی آماده اند اقدام به رگ زنی نمایند تا در بیمارستان کشور میزبان بستری شوند زیرا با این کار امید به ماندن در آنجا برایشان احیاء می شود. خطرناک بودن سفر با کشتی قاچاق به یک کشور صنعتی نخستین بار در سوم ژوئن سال ۱۹۹۳، زمانی که کشتی Golden Venture در اطراف تایلند در راه اقیانوس هند و اقیانوس آرام مشغول جابه جایی ۲۸۵ مهاجر چینی بود، احساس شد. کشتی مذکور در حوالی شبه جزیره (Rockaway) در آب های کوئینز (Queens) نیویورک غرق و ده نفر علیرغم تلاش برای رسیدن به ساحل کشته شدند. (رک. پیشین)

قاچاقچیان مهاجران ترجیح می دهند برای تخلیه محموله کشتی خود یعنی پیاده کردن مهاجران، وارد آب های کشور مقصد نشوند و برای طی مسافت باقی مانده مهاجران را با قایق های کوچک از کشتی به خاک کشور مقصد منتقل کنند. این کار با حوادث بسیاری همراه است زیرا مهاجران پس از قرار گرفتن روی تخته سنگ های میان آب، منتظر می مانند تا قایق برای حمل آنها بیاید و به علت این که قایق ها معمولاً بیشتر از ظرفیت، مهاجر سوار می کنند، توان مقاومت در برابر برخی شرایط بد جوی را ندارند.

شرایط داخل کانتینرها بسیار رقت انگیز است به طوری که بیش از ۲۰ نفر در یک فضای کوچک جای داده می شوند و برای روشنایی داخل کانتینر فقط چراغ قوه در اختیار دارند و

نمی‌توانند از آن خارج شوند. کانتینر آنها در میان صدها کانتینر دیگر قرار گرفته و برای زنده ماندن چند بیسکویت و مقدار کمی آب در اختیار دارند. در این نوع قاچاق اغلب کارکنان کشتی از وجود مهاجران غیرقانونی که در کشتی هستند، بی‌خبرند.

در کانتینرهایی که با چادر پوشانده می‌شوند هوا کاملاً جریان دارد و به هیچ‌عنوان خطر خفگی برای مهاجران وجود ندارد، ولی حمل مهاجران در کانتینرهای محکم که از جنس فولاد تهیه شده‌اند، تهدیدی جدی برای زندگی مهاجران محسوب می‌شود. حتی با وجود این که گاهی سوراخ‌هایی در بدنه این کانتینرهای سخت برای جریان هوا ایجاد می‌شود، باز هم خطر خفگی زیاد است زیرا هوای وارده برای تمام افراد داخل کانتینر کافی نبوده و اغلب کانتینرها نیز از نوع سخت هستند. (۹۵٪ از ۱۶ میلیون کانتینری که سال گذشته از هنگ‌کنگ حمل شدند همگی از نوع سخت بودند.)

ب) سفر زمینی:

برای عبور مخفیانه از مرزهای زمینی اغلب مهاجران را در کامیون، یدک‌کش، اتوبوس و... مخفی می‌کنند. خطر فراوان حمل این‌گونه مهاجران زمانی مشخص شد که ۵۸ مهاجر چینی در کامیون سردخانه‌دار در تاریخ ۲۰۰۰/۶/۱۹ جان باختند. از این تعداد فقط دو نفر (مرد) نجات پیدا کرده بودند. گویا قاچاقچیان برای این که سگ‌های پلیس نتوانند حضور انسان را در کامیون احساس کنند از پوشش برزنتی روی کامیون‌ها استفاده نکرده بودند. (در کامیون‌های دارای پوشش برزنتی هوا جریان پیدا می‌کند.)

در صورت از کار انداختن سیستم تهویه کامیون سردخانه‌دار (همان‌طور که در مورد کامیون سردخانه‌دار اتفاق افتاد)، سگ‌ها قادر به کشف مهاجران داخل کامیون نخواهند بود.

طبق گزارش پلیس انگلستان، مهاجرت‌هایی که به این طریق انجام می‌شود، طی شش سال اخیر ۵۰٪ افزایش یافته است. گاه اتفاق می‌افتد که قاچاقچیان برای جابه‌جایی مهاجران از راه آهن استفاده می‌کنند.

در سال ۱۹۹۹، مهاجران غیرقانونی در واگن‌های قطار باری که دارای پوشش برزنتی بوده و از تونل زیر مانس عبور می‌کردند، کشف شدند. این مهاجران می‌بایست در پایانه باری ساحل انگلستان از سوراخی که در سقف قطار تعبیه شده بود پیاده می‌شدند. (پیشین)

مشکلات مهاجران در کشور مقصد

غالباً مهاجران در بدو ورود به کشور مقصد هیچ مدرک هویتی در اختیار ندارند. در واقع، مدارکی که از آن استفاده کرده‌اند یا از آنها پس گرفته می‌شود تا معدوم یا دوباره مورد استفاده قرار گیرند و یا مهاجران ملزم می‌شوند خودشان در بدو ورود این مدارک را معدوم کنند.

بدین ترتیب، مهاجران فاقد ملیت قانونی شده و ضمن وابستگی کامل به قاچاقچیان، در دام آنها اسیر می‌شوند. در نتیجه، موقعیت غیرقانونی آنها باعث می‌شود علاوه بر محرومیت از ورود به بازار کار قانونی، هرگونه حقی در مورد تأمین اجتماعی یا هر نوع کمک هزینه اجتماعی دیگر از آنها سلب و نیز از تمام سیستم‌های آموزشی کشور مقصد محروم شوند. در واقع، آنها به‌طور خودکار از نظر موقعیت اجتماعی در حاشیه قرار می‌گیرند.

اتحادیه‌های مخصوص مهاجرت غیرقانونی فرصت را غنیمت شمرده و مهاجران را برای پرداخت کل هزینه‌های سفر و انتقال خویش و ادار به کار سیاه می‌کنند.

این مبلغ براساس قراردادی بین قاچاقچیان و مهاجران تعیین می‌شود. اغلب از نزدیکان مهاجران خواسته می‌شود تا به عنوان ضامن، قرارداد را امضاء کنند. نوع دیگر قراردادی که وجود دارد آن است که قرارداد توسط نزدیکان مهاجران امضاء نمی‌شود بلکه مستقیماً قرارداد کار در رستوران یا کارگاه تولید لباس در خارج از کشور امضاء می‌شود. مهاجران باید طی مدت زمان مشخصی برای این کارفرما کار کرده و در عوض کارفرما باید هزینه‌های سفر مهاجران را تأمین نماید.

بالاخره، نوع سوم قرارداد نوعی واسطه‌گری و دلالی است که میان مهاجر و سازمان جنایی مسئول انتقال صورت می‌گیرد. سازمان پول لازم را به مهاجر یا به یکی از نزدیکان وی قرض می‌دهد تا مبلغ را به اضافه سود آن یکجا در کشور مقصد بازپس گیرد.

اگر قرار باشد مبلغ در بدو ورود یکجا پرداخت شود، مهاجران تا زمان بازپرداخت بدهی خود به اماکنی که در آن تحت نظر باشند، انتقال یافته و در آنجا زندانی و گاه محکم بسته می‌شوند تا نتوانند فرار کنند. و تا زمانی که بدهی ایشان پرداخت نشده باشد مورد شکنجه، ضرب و شتم و تجاوز جنسی قرار می‌گیرند. شبکه‌های قاچاق اغلب این نوع کار را به وسیله باندهای تبهکاری محلی آسیایی که با آنها ارتباط دارند، انجام می‌دهند.

اگر مهاجران در پرداخت بدهی خود تأخیر کنند نرخ بهره به ۲۰٪ در هفته افزایش می‌یابد و این اقدام عملاً بازپرداخت پول را غیرممکن می‌سازد. در نتیجه، مهاجران ناچار هستند تا قراردادهای کار در خشکشویی‌ها، رستوران‌ها و کارگاه‌های تولیدی لباس را با حقوق‌های بسیار ناچیز امضاء کنند. در غیر این صورت، این افراد به زور در امر قاچاق مواد مخدر، فحشا و یا در سایر فعالیت‌های جنایی به کار گرفته می‌شوند. (رک. پیشین)

مراحل مهاجرت های غیرقانونی

مراحل مهاجرت های غیرقانونی را می توان به پنج مرحله زیر تقسیم کرد که عبارتند از:

۱. جذب، شناسایی و انجام کارهای مقدماتی در داخل کشور.
۲. خروج از مرز کشور (عزیمت و...).
۳. سفر مخفیانه به سمت کشور مقصد (انتقال).
۴. سکونت در داخل و یا حوالی کشور مقصد (ورود به کشور مقصد).
۵. تسویه حساب نهایی بین عبوردهنده و سازمان احتمالی و....

شبکه‌های قاچاق انسان گهگاه شیوه‌های قاچاق را به دلیل آگاهی پلیس از شیوه قبلی تغییر می‌دهند. به برخی از این شیوه‌ها اشاره می‌کنیم:

۱. عبور دادن افراد غیرمجاز از خارج از کشور به داخل و انتقال آنها تا شهر مقصد:

در شروع مهاجرت فراوان افغانی‌ها به ایران، قاچاقچیان انسان از این شیوه سود می‌بردند؛ به این صورت که آنان با متقاضی ورود به ایران در کشور مبدأ قیمتی را تعیین کرده، سپس تمام اقدامات اعم از عبور از مرز، انتقال از مرز تا شهر مرزی، انتقال از شهرهای مرزی تا شهرهای اصلی استان در عمق خاک، نگهداری موقت ایشان در خوابگاه‌های بین راه و سپس انتقال به شهر مورد نظر را شخصاً هدایت می‌کردند.

قاچاقچیان، مهاجران غیرقانونی را به صورت پیاده از مرزهای خاکی عبور داده، از شهرها یا روستاهای مرزی به وسیله وانت به خارج از شهر منتقل می‌کردند، سپس آنان را زیر پل‌های جاده تا رسیدن وسیله نقلیه موردنظر مخفی می‌کردند و به اتوبوس یا کامیونی که از قبل در محل خاصی مستقر بودند، منتقل می‌کردند.

عبوردهندگان برای عدم شناسایی خود گهگاه علامت‌هایی از قبیل روشن بودن چراغ خطر عقب اتوبوس مستقر در جاده یا علائم و عوارض جغرافیایی خاص را به مهاجران غیرقانونی آموزش می‌دادند تا خود بدون راهنما تا محل توقف خودرو بروند و هیچ‌گاه آنان را همراهی نمی‌کردند.

پس از سوار شدن مهاجران، اغلب گذرنامه‌های استفاده شده دارای اجازه اقامت جعلی و مهر ورود جعلی، در اختیار آنان قرار می‌گرفت تا در صورت کنترل پلیس در گلوگاه‌ها بتوانند از آن مدارک استفاده کنند. قاچاقچیان با شناسایی دقیق مسیر، تمامی مختصات راه و حتی زمان و چگونگی کنترل در پاسگاه‌ها را از قبل بررسی می‌کردند و هرگاه می‌دانستند مأموران وظیفه‌شناس و مجربی در ایست بازرسی حضور دارند، آن پاسگاه را از چند کیلومتر قبل دور زده و با استفاده از کوره‌راه‌ها از مأموران می‌گریختند.

چند کیلومتر مانده به شهر موردنظر، وانت‌بارها یا خودروهای سواری در فواصل معین توقف و به تدریج مهاجران غیرقانونی را از اتوبوس پیاده می‌کردند. تا قبل از رسیدن به شهر، دیگر کسی در اتوبوس نباشد.

۲. فروش مرحله‌ای مهاجر غیرقانونی:

به تازگی شبکه‌های قاچاق از این روش استفاده کرده‌اند تا مانند قبل مسئولیت انتقال افراد غیرمجاز، از مبدأ تا مقصد را به عهده نگیرند.

قاچاقچیان هر منطقه، مهاجر غیرقانونی را مانند کالایی به قاچاقچیان بعدی می‌فروختند. به عنوان مثال، گروه اول عبوردهندگان از مرز هر فرد غیرمجاز را به قیمت ۱۰ هزار تومان در شهر مرزی به گروه دوم می‌فروشد. آنان نیز هر نفر را به مبلغ مثلاً ۵۰ هزار تومان در شهر

عمقی استان به گروه سوم قاچاقچیان می‌فروشند و گروه چهارم بابت هر نفر در شهر میانی ۱۰۰ هزار تومان به گروه قبلی داده و در مقصد هر نفر را به قیمت ۲۰۰ هزار تومان می‌فروشد. قاچاقچیان دریافته‌اند با استفاده از این شیوه، در صورت دستگیری نمی‌توان قانون عبوردهنده از مرز را در مورد آنان اعمال کرد. همچنین پلیس نیز در شناسایی کل شبکه به لحاظ خرید و فروش‌های پی‌درپی موفق نخواهد بود و نیاز به گسترش شبکه و استخدام افراد زیاد ندارند. بنابراین با به‌کارگیری این شیوه، آسیب‌پذیری فعالیت خود را کاهش داده‌اند.

۳. پرداخت پول در مقصد:

روش امروزی به این شرح است که افراد غیرمجاز، پول عبور خود را به همراه نیاورده و قاچاقچیان آنان را پس از رسیدن به مقصد مستقیماً به کارفرماهای خاص می‌فروشند. با بهره‌گیری از این روش دیگر هیچ‌جای نگرانی برای احتمال از بین رفتن حق‌الزحمه قاچاقچی یا غارت و چپاول غیرمجاز توسط قاچاقچیان وجود ندارد و دو طرف با اطمینان خاطر مسیر را طی می‌کنند.

توجه به شیوه‌های مذکور - که البته تمام روش‌های قاچاق مهاجران در ایران نیست - بیانگر این است که برای مقابله با این پدیده که امروزه مشکل تمام کشورهای توسعه‌یافته است، نباید با معلول (افراد غیرمجاز) مقابله کرد.

عواملی که مهاجران را در برابر (قاچاقچیان) آسیب‌پذیر می‌سازد

الف) معمولاً افراد مهاجر به علت ناآشنایی به محیط، ندانستن زبان کشور مقصد و مهاجرت غیرقانونی برای رهایی از چنگ قاچاقچیان توانایی لازم را ندارند.

ب) قاچاقچیان و کارفرمایان در محیط‌هایی که اشخاص قاچاق شده را به کار وامی‌دارند تدابیری اتخاذ می‌نمایند تا مانع از فرار آنها بشود از جمله ضبط مدارک شناسایی این افراد.

ج) رفتار پلیس کشور مقصد و شیوه برخورد محاکم قضایی و ترس از اخراج و بازگردانده شدن به کشور مبدأ و احتمال باززه‌دیدگی نیز عوامل آسیب‌پذیری محسوب می‌گردد.

قاچاقچیان قربانیان خود را چگونه کنترل می‌کنند؟

قاچاقچیان به روش‌های مختلف قربانیان خود را کنترل می‌کنند که مهمترین آنها عبارتست از:

۱. آنها به قربانیان خود در خصوص استخدام در آینده، مسافرت، شرایط زندگی، مهاجرت و یا درمان بیماری دروغ می‌گویند.
۲. قاچاقچیان، قربانیان را از مسیرهای سخت و صعب‌العبور جا به جا می‌کنند که اعتماد به نفس آنها را بگیرند.
۳. آنها قربانیان خود را در پاسخدهی به کارکنان قضایی آموزش می‌دهند که چگونه پاسخ دهند و چنانچه برعکس عمل نمایند آنها را تهدید می‌کنند.
۴. آنها قربانیان را به آسیب زدن به خودشان و یا خانواده شان تهدید می‌کنند.

سازمان قاچاق مهاجران

سازمان قاچاق مهاجران همانند سایر سازمان‌های جنایی علاوه بر شرح وظایف، دارای سلسله‌مراتبی است که هر یک از اشخاص در سازمان باید بدان پایبند باشند.

۱. سازمان دهندگان در راس سلسله مراتب جای دارند و توسط رده‌های پایین شناسایی نمی‌شوند.
۲. کسانی که اشخاص را جذب می‌کنند و نقش واسط میان سازمان‌دهندگان و اشخاص محسوب می‌شوند.
۳. افرادی که مسئول مراحل مختلف خروج از کشور و تحویل در مقصد هستند (قاچاقچیان). برای مثال نرخ قاچاق افراد به آمریکا می‌تواند از چند صد دلار برای مهاجران آمریکای لاتین تا حدود ۵۰۰/۰۰۰ دلار برای چینی‌ها متفاوت باشد. جالب‌تر آنکه انتقال آنها نیز غالباً متضمن خطرات مختلفی است و این خطرات البته در فرضی است که این بزه‌کاران واقعاً قصد انتقال مهاجران به مقصد را داشته باشند اما گاه فرض‌های دیگری هم مطرح می‌شود و آن اینکه در مواردی اصلاً این گروه‌ها، مهاجران را به مقاصد خود نرسانند و آنها را در آب‌های وسیع اقیانوس غرق سازند. گاهی متأسفانه کسانی که درصدد فرار از تنگناهای اجتماعی کشور خود هستند تمام دارایی خانواده را جمع کرده و برای هزینه سفر مهاجرت خود می‌پردازند، بدون آنکه گاه اطلاع داشته باشند چه سرنوشت شومی در انتظار آنهاست. برای مثال خبر خفه شدن ۵۸ مهاجر غیرقانونی چین به انگلستان در پشت کامیون آنها در سال ۲۰۰۰ انعکاس زیادی در رسانه‌های مختلف جهان داشت و در ایران نیز روزنامه ایران در یکی از شماره‌های تابستان خود (سال ۱۳۸۳) خاطرات تنها بازمانده یک گروه چند ده نفری از مهاجران را منتشر ساخته بود که توسط قاچاقچیان ترک در آب غرق شده بودند و وی به صورت تصادفی و معجزه‌آسا نجات یافته بود. (پیشین: ۱۰۳-۱۰۲)

شگردهای قاچاقچیان برای مخفی نگهداشتن مهاجرت غیر قانونی از چشم پلیس

آسان‌ترین روش مهاجرت غیر قانونی استفاده غیرقانونی از مدارک قانونی است. اشخاص غالباً در پوشش روادید تجاری یا گردشگری به کشوری سفر می‌کنند اما پس از پایان مدت روادید به کشور خود مراجعت نمی‌کنند. تفاوت مدت روادید در کشورهای مختلف امکان سوءاستفاده از آن را بیشتر می‌کند به طوری که از یک گذرنامه می‌توان برای افراد گوناگون استفاده کرد. به طور مثال در روسیه و اوکراین می‌توان برای چندبار ورود در مدت سه ماه روادید گرفت.

صرف‌نظر از نوع روادید، قاچاقچیان در بیشتر موارد افراد را آموزش می‌دهند که چگونه در مصاحبه برای اخذ روادید پاسخ بگویند. همچنین، برای جلب اطمینان مقامات سفارتخانه‌ها از بازگشت افراد، نامه‌های کار و صورتحساب‌های بانکی جعلی ارائه می‌کنند. علاوه بر این، قاچاقچیان از ترفندهای دیگری مانند به‌کارگیری چند مسافر غیرقانونی در گروه‌های گردشگری قانونی نیز استفاده می‌کنند. راه دیگر این که قاچاقچیان درخواست‌های زیادی ارائه می‌دهند به امید این که از میان آنها پنج یا شش نفر روادید دریافت می‌کنند. فساد اداری نیز استفاده غیرقانونی از مدارک مسافرتی قانونی را آسان می‌کند. این فساد بیشتر در میان کارمندان بخش کنسولی سفارتخانه‌ها و مقامات دولتی که در ازای دریافت وجه از برخورد با قاچاق انسان چشم‌پوشی می‌کنند، دیده می‌شود.

دومین راه قاچاق، استفاده از گذرنامه‌های جعلی است که معمول‌ترین روش آن تغییر عکس است. در برخی از موارد نام فرد به عنوان همراه در گذرنامه قید می‌شود. گاهی اوقات هم قاچاقچیان از افرادی برای همراهی زنان در سفرهای قاچاق استفاده می‌کنند. این افراد وانمود می‌کنند که پسر، پسرعمو یا شوهرزن همراهشان هستند. این افراد گاهی اوقات

حتی به طور قانونی با این زنان ازدواج می‌کنند تا در مبادی ورودی بتوانند پاسخگوی مقامات مهاجرت باشند.

ورود غیرقانونی دشوارترین راه قاچاق است که در آن برای ورود به کشورهای دیگر از مناطقی که کنترل کمی بر آن وجود دارد استفاده می‌شود. استفاده از مناطق مرزی پرت و همچنین جاسازی در کامیون‌ها و کشتی‌های ماهیگیری از روش‌های ورود بدون کنترل به کشورهای دیگر است.

ترند دیگری هم که قاچاقچیان از آن استفاده می‌کنند ورود از راه رزرو پروازهای بین‌المللی است که به صورت ترانزیت در یک کشور دیگر توقف دارند. افرادی که از این راه قاچاق می‌شوند پس از ورود به فرودگاه ترانزیت، فردی را که با باند قاچاق مرتبط است ملاقات کرده و از فرودگاه خارج می‌شوند. (عصار و بیابانی، ۱۳۸۷)

تفاوت مهاجرت و پناهندگی

در پرونده‌ای که خاص مهاجر است هرگز نباید از پناهندگان سخنی به میان آوریم به دلیل این که هرچند مهاجرت و پناهندگی به نحوی با یکدیگر ارتباط تنگاتنگ دارند، ولی اساساً از یکدیگر متمایزند. قضاوت در مورد ارتباط موجود میان مهاجرت و حقوق پناهندگی با توجه به ماهیت واقعی هر یک از این دو امری بسیار دشوار است

بدون تردید حقوق پناهندگی و مهاجرت، مفاهیم قضایی مشخصی هستند که امروزه در قوانین بین‌المللی به صراحت بیان شده‌اند. البته اجرای عملی آنها گاه بسیار دشوار است زیرا همان‌قدر که خطوط شاخص کلی آنها تعیین شده به همان اندازه هم موارد اختلاط و آشفتگی ناشی از ادغام آن دو فراوان است. اکنون موضوع سخن در مورد همین ادغام و

آمیختگی است. ابتدا در مورد اصول اساسی حاکم بر هر یک از این دو عرصه بحث خواهیم کرد. در وهله اول، هر دولتی حق دارد بر تردد اتباع بیگانه در قلمرو خود نظارت و آن را محدود و در وهله دوم، هر فردی حق دارد وقتی کشور متبوعش در خطر آزار و شکنجه قرار می‌گیرد به کشور دیگر برود.

براساس مورد اول، هر کشوری حق دارد از مهاجرت غیرقانونی ممانعت به عمل آورد و در جهت تأمین منافع اقتصادی و سیاسی خود مرزهایش را باز گذاشته یا آنها را ببندد. این یک منطق حکومتی است و مفهوم قلمرو حکومتی در این اصل گنجانده شده، هر چند حق اشخاص یعنی مهاجران نیز در آن منظور شده است.

اصل دوم که بر مبنای حقوق پناهندگان استوار است، بر حمایت از اشخاص و احترام به شأن انسانی آنها تأکید می‌ورزد.

قانون پناهندگی، منافع دولت‌ها را نیز مدنظر قرار می‌دهد ولی نباید به هیچ عنوان اشخاص شکنجه شده به کشورشان بازگردانده شوند. مهاجرت و پناهندگی مانند آینه تمام نمای یکدیگر عمل می‌کنند و خطر انجام اعمال تبهکاری از همین جا آغاز می‌شود. اگر گمان کنیم این دو مفهوم با یکدیگر هماهنگی کامل دارند، ساده‌اندیشی محض است.

در عمل، تشخیص یک پناهنده از یک مهاجر اقتصادی همواره آسان نیست. موارد مشابه و گمراه‌کننده فراوانی بین این دو وجود دارد که باید پیش از ترسیم طرح کلی آن مورد بررسی قرار گیرد.

نخستین مورد ابهام‌برانگیز، از ماهیت آمار و ارقام ناشی می‌شود. مهاجران و متقاضیان پناهندگی توقع دارند در کشور دیگری غیر از کشور خود باشند و از پدیده کوچ تبعیت می‌کنند.

از مشخص‌ترین موارد پدیده کوچ در قرن بیستم می‌توان به رسیدن دویست و پنجاه هزار پناهنده روآندائی (که در ۲۸ آوریل سال ۱۹۹۴ به پل روسومو (Rusomo) یعنی مرز میان روآندا و تانزانیا رسیدند) و یا ده میلیون پناهنده بنگلادشی (زمانی که هنوز اهالی پاکستان محسوب شده و در سال ۱۹۷۱ به هند رسیده و متقاضی پناهندگی شدند)، اشاره کرد.

نکته جالب توجه این است که علیرغم هزینه‌های سنگینی که بر دوش کشور میزبان است، افرادی که به طور گروهی و به تعداد زیاد مهاجرت می‌کنند هیچوقت در زمره مهاجران اقتصادی محسوب نمی‌شوند.. دیده شده است که برخی کشورها مرزهای خود را به روی ده‌ها هزار مهاجر که زندگیشان در خطر بوده، بسته‌اند. مقامات این کشورها نیز در مورد علت عدم حمایت از مهاجران هیچ‌گونه توضیحی ارائه نکرده‌اند. ولی اساساً دلایل بر سه دسته‌اند:

- خطر اختلال در کشور میزبان
  - امکان بروز تنش در سیاست خارجی با همسایه‌ای که مهاجران از آنجا کوچ کرده‌اند.
  - عدم وجود امکانات مالی
- غالباً بستن مرزها تصمیمی مقطعی برای آگاه ساختن کشورهای صادرکننده مهاجر و جامعه بین‌المللی از درگیر بودن با این قضیه است. مهاجرت گروهی، یکی از بارزترین و اساسی‌ترین موارد تشکیل‌دهنده پدیده مهاجرت محسوب می‌شود.

اصلی‌ترین نشانه‌های این نوع موقعیت آن است که مهاجران همگی از گروه‌های همسان از یک ملیت و حتی از یک قوم هستند و مقامات کشورشان نمی‌خواهند یا نمی‌توانند از ملیت آنها حمایت کنند.

ویژگی خاص دیگر این است که هیچ سابقه اصولی وجود ندارد که براساس آن بتوان دریافت که این افراد واقعاً مهاجرند یا خیر؟ دلیل آن در عمل کاملاً مشخص است. کدام کشور این امکان برایش وجود دارد تا با یک میلیون نفر ظرف شش ماه مصاحبه کند. در برخی موارد دلایل کاملاً روشن است و نیازی به توضیح و یا بحث ندارد. در حقیقت پناهنده هنوز از حمایتی مقطعی برخوردار است و این کار طبق روابط انجام می‌شود. در نهایت مهاجرت‌های گروهی طی ۳۰ سال اخیر همواره مربوط به کشورهای در حال توسعه و یا کمتر توسعه یافته بوده است.

دومین عنصر تشکیل دهنده پدیده مهاجرت کاملاً متفاوت و شامل مواردی است که اشخاص به طور انفرادی و به دلیل ترسی که از ماندن در کشور خود و شکنجه و آزار احتمالی دارند، متقاضی پناهندگی در کشوری دیگر هستند. این نوع پناهندگی در مقایسه با نوع اول بسیار متفاوت است. زیرا اولاً شامل کشورهای صنعتی است که بیش از ۹۰ درصد درخواست‌های شخصی از آنهاست و ثانیاً در آن مشخص می‌شود چه کسی پناهنده هست و به چه کسی مفهوم پناهنده قابل اطلاق نیست.

نتیجه‌گیری‌های شتاب‌زده و غیرواقعی باعث شده تا از این پدیده پیچیده تجزیه و تحلیل متفاوتی صورت گیرد. اکثریت قریب به اتفاق تقاضاهای پناهندگی، سودجویانه و شایدانه تلقی شده‌اند. زیرا طبق اظهارنظر بسیاری از دولتمردان، این مهاجران اقتصادی راه دیگری برای ورود به سایر کشورها را ندارند و چون درها به روی مهاجران بسته است تقاضای پناهندگی می‌نمایند. نخستین دغدغه دول شرقی، یافتن راه‌حلی برای کاهش تعداد متقاضیان پناهندگی است. تدابیر اتخاذ شده در این راستا بر سه قسم هستند. بخشی از آنها که بیشترین تعداد را دارند، منحصراً به توجیه منطقی مهاجرت می‌پردازند و قسم دیگر که

تعدادشان کمتر است به طور مشخص نقض اصول قضایی تحت عنوان حمایت از پناهندگان را بیان می‌کنند.

پناهندگی و مهاجرت هر دو دارای نیمی حقیقت و نیمی کذب هستند. باید پذیرفت که حق پناهندگی به واسطه تدابیر مشخص‌شده‌ای که در عمل با شدت بیشتر و به نحوی خشونت‌بار اجرا شده‌اند، به مخاطره افتاده است. اصولاً در بعضی موارد این تدابیر به بیراهه رفته و در مورد اشخاصی که واقعاً مورد شکنجه و آزار قرار گرفته‌اند نیز اعمال شده است. امروزه درمی‌یابیم عمل محدود کردن پناهندگی که توسط تعدادی از کشورهای صنعتی صورت می‌گیرد باعث شده تعداد زیادی از تقاضاهای پناهندگی به حرکت مخفیانه با هدف مهاجرت غیرقانونی تغییر شکل دهد و این امر کار دولت‌ها را در شمارش و کنترل آن دشوارتر سازد. بسیاری فکر می‌کنند این مهاجرت‌های غیرقانونی بیشتر توسط قاچاقچیان حرفه‌ای سازماندهی می‌شوند. برخی معتقدند قاچاق حرفه‌ای که اغلب به وسیله سازمان‌های جنایی صورت می‌گیرد درآمد سالانه‌ای بالغ بر ۵ تا ۷ میلیارد دلار عایدشان می‌سازد. نرخ مندرج در اسناد (که بسیار بالا و بالغ بر ۲۰ درصد است)، مشخص می‌کند در مورد اینکه متقاضیان پناهندگی شیدان و پناهنده‌های جعلی هستند چقدر شتابزده تصمیم‌گیری شده است. (جاکومه، ۱۳۸۲)

ابزارهای بین‌المللی

قرارداد سال ۱۹۵۱ در مورد اساسنامه پناهندگان و پروتکل سال ۱۹۶۷ تنها ابزارهای با قابلیت جهانی در مورد پناهندگان هستند. تا اول ماه می سال ۲۰۰۰ تعداد ۱۳۸ دولت به عضویت این دو قرارداد درآمدند.

این قرارداد، حقوق و الزامات پناهندگان را مشخص می‌کند. ماده ۳۳ قرارداد پایه و اساس حقوق پناهندگان محسوب می‌شود و به ممنوعیت بازگرداندن یا طرد پناهنده‌ای به کشورش که بیم دارد در آنجا مورد شکنجه و آزار واقع شود، اختصاص دارد. این اصل علاوه بر کسانی که پناهنده شناخته شده‌اند شامل متقاضیان پناهندگی تا زمانی که تقاضای آنان طبق زوندی عادلانه رد نشده نیز می‌شود. اصل عدم عودت به محض ورود به ایستگاه‌های مرزی نیز از زمانی که شخص ترس خود را از شکنجه شدن بیان می‌کند، اجرا می‌شود.

جامعه بین‌المللی بدون فوق وقت اعلام کرد که نیاز به حمایتی بین‌المللی در خارج از چارچوب ارایه شده در قرارداد ۱۹۵۱ احساس می‌شود. دول آفریقایی در سال ۱۹۶۹ قراردادی محلی امضاء نمودند که در آن هر شخصی که بر اثر حمله، اشغال خارجی، نفوذ بیگانه، حوادث اغتشاش برانگیز عمومی در یک بخش یا کل کشورش ناچار به ترک آنجا شود، پناهنده محسوب می‌گردد. این تعریف وسیع که توسط دول آفریقا ارائه شد به شکل‌های مختلفی کم و بیش مورد قبول تمام دولت‌ها قرار گرفت. بدین ترتیب کشورهای اروپایی غالباً برای پذیرفتن پناهندگان جنگ یا قربانیان خشونت، به مفهوم حمایت موقت متوسل شده‌اند.

راههای مبارزه با مهاجرت غیرقانونی

- نظارت کامل و همه‌جانبه بر مرزهای زمینی، هوایی، دریایی و به‌خصوص راه آهن با رعایت اصول و استانداردهای بین‌المللی.
- تشدید نظارت مرزهای زمینی و دریایی با استفاده از نیروهای سیار برای جلوگیری از عبور غیرقانونی از نقاط مرزی.

- تأمین آموزش‌های خاص برای مأموران مهاجرت در زمینه کنترل مرزها.
- تنظیم یک قانون داخلی جدید به منظور اعمال مجازات‌های سخت‌تر و توقیف وسایط نقلیه‌ای که اقدام به حمل مهاجران غیرقانونی می‌نمایند.
- استفاده از سیستم بررسی تصویری گذرنامه‌ها در مرزهای ورودی، این سیستم منطبق با معیارهای سازمان بین‌المللی هواپیمایی غیرنظامی است.

پیکارهای اطلاع‌رسانی شامل موارد زیر است

۱. افزایش اطلاع‌رسانی نسبت به حقوق مهاجران، سیاست‌های مهاجرت و نیز تنظیم آیین‌نامه‌های مربوط به مهاجرت از طریق مجاری قانونی / متعارف.
۲. استفاده از رسانه‌های نوشتاری و الکترونیکی همراه با برگزاری سمینارها، جلسات توجیهی، کارگاه‌ها و نشست‌ها برای تمامی گروه‌ها از جمله عامه مردم، مقامات انتظامی، رسانه‌ها، کارشناسان مربوطه، NGOها و سیاست‌گذاران.
۳. تبلیغ و اشاعه سیاست‌های مهاجرت قانونی و قوانین سایر کشورها در این خصوص برای اطلاع کسانی که قصد مهاجرت دارند.
۴. پیکارهای اطلاع‌رسانی عمومی در بین عامه مردم یا سطوح بالاتر در مورد مسایل، مشکلات و خطرات مهاجرت غیرقانونی
۵. شاخص‌گذاری بانک اطلاعات ملی مربوط به مهاجرت غیرقانونی.
۶. معطوف کردن توجه رسانه‌های نوشتاری برای گزارش، زمینه‌یابی و اطلاع‌رسانی در زمینه جرائم مهاجرت غیرقانونی.

۷. پخش برنامه‌های رادیو و تلویزیونی براساس ابعاد اجتماعی، روانی و مهاجرت غیر قانونی به‌ویژه عواقب و پیامدهای منفی آن برای زنان و کودکان.
۸. تلاش برای مؤثرتر ساختن همکاری بین‌المللی کشورهای ترانزیت و مقصد و به منظور افزایش همکاری این کشورها با سازمان‌های بین‌المللی و تبادل اطلاعات با آنها.

علل پذیرش مهاجر توسط کشورها

راه‌های خروج از کشور به ۲ دسته قانونی و غیرقانونی تقسیم شده‌اند. مهاجرت قانونی می‌تواند از طریق وکیل انجام شود و یا از طریق خود سفارتخانه‌ها که در صورت دارا بودن شرایط لازم، مراحل قانونی روند طبیعی خود را طی می‌کند و پذیرش داده می‌شود. البته قابل ذکر است در بعضی موارد کارهای نشدنی را شدنی می‌کنند که این جزو دسته غیرقانونی طبقه‌بندی می‌شود ولی مزایای قانونی را داراست.

علل پذیرش مهاجر توسط کشورهایی همچون استرالیا، کانادا، نیوزیلند و... می‌تواند متعدد باشد که به بعضی از آنها اشاره می‌شود:

۱. هر شخصی به طور متوسط از زمان تولد تا پایان تحصیلات دانشگاهی یک میلیون دلار هزینه دارد که این کشورها با پذیرش هر متخصص تقریباً ۱ میلیون دلار صرفه‌جویی می‌کنند.
۲. هر کشور ثروتمند سالانه باید مبلغ مشخصی را به کشورهای فقیر بپردازد (این اصل را یونسکو به اجرا گذاشته است). اما با پذیرش مهاجر، این مبلغ کم می‌شود و معامله پرسودی برای کشور مهاجرپذیر است.

۳. در همه سطوح شغلی تمامی افراد متخصص، تحصیل کرده و قانونمند هستند. مثلاً در کانادا حتی پیشخدمت‌های رستوران دارای مدارج بالا هستند که این قبیل مسائل باعث ایجاد اعتبار برای کشور در سطح جهانی می‌شود.

۴. مهاجران در سال‌های اولیه ورود، شهروند درجه ۲ به حساب می‌آیند و تلاش می‌کنند تا به شهروند درجه یک تبدیل شوند. برای نیل به این مقصد، رعایت قوانین در درجه اول اهمیت است که به مرور زمان تبدیل به عادت می‌شود.

۵. دیگر آنکه پول‌های بسیاری اعم از سرمایه‌گذاری و غیره توسط مهاجران وارد کشور می‌شود.

در خاتمه برای نمونه به چند مورد عملی از شکل‌های مختلف این‌گونه خروج‌های غیرقانونی و شرایط آن که توسط باند قاچاقچیان مهاجرت انجام می‌گیرد، بسنده می‌شود.

الف) اول شخص را به ترکیه می‌برند و از آنجا با پاسپورت دیگری به اتریش منتقل می‌کنند. در اتریش فرد را به کمپ‌های UN برای پناهندگان می‌برند و از اینجا به بعد این شخص ملیت ایرانی ندارد و پاسپورت خود را پاره می‌کند و اصلاً ملیتی ندارد، یعنی تحت قیمومیت سازمان ملل درمی‌آید و یک پاسپورت مخصوص برای وی صادر می‌شود. او بعد از حدود شش ماه اقامت در کمپ سازمان ملل، کشورهای مورد علاقه جهت سفر را اعلام می‌نماید و یکی از آنها پناهندگی وی را قبول می‌کند و بعد هم امکانات پناهندگی از قبیل خانه، حقوق پناهندگی، کلاس زبان و... در اختیار وی قرار می‌گیرد، لذا برای این‌گونه خروج از کشور باید میلیون‌ها تومان به باندهای قاچاق تحویل داده شود.

ب) راه دیگر از طریق وکیل است. برای این وکلا در دبی مستقرند و دفتری هم در کانادا دارند. اگر شخص از طریق وکیل اقدام نماید هر موقع بخواهد به راحتی می‌تواند به

ایران سفر کند، که هزینه آن اگر به صورت مهاجر باشد ۶ میلیون تومان و اگر دانشجویی بخواهد ۳ میلیون تومان است، که بعداً می‌تواند به هزار بهانه مانند کار یا ازدواج و... در آنجا بماند. نصف هزینه را هم باید اینجا پرداخت کنند و مابقی را پس از رسیدن به محل و در تماس با خانواده می‌پردازد.

اینها اندکی از راه‌های خروج غیرقانونی است که اتفاق افتاده و ممکن است صدها راه دیگر باشد که فرد از بین رفته و خبر آن به کسی نرسیده باشد. همچنین این موارد، راههایی است که فرد به مقصد می‌رسد ولی در این میان شیادان و کلاهبرداران زیادی هستند که فرد را به مقصد نرسانده و وی را غارت می‌کنند.

افرادی که به صورت غیرقانونی از کشور خارج می‌شوند

عمده این افراد را جوانانی تشکیل می‌دهند که به دلیل قرار داشتن در سن مشمولیت نظام وظیفه و نداشتن گذرنامه و یا افراد ممنوع‌الخروج از کشور ناگزیر متوسل به رابطان داخلی جهت خروج از کشور می‌شوند. دلالت داخلی از طریق مرزهای همجوار و کوهستان این افراد را به شهر «وان» ترکیه هدایت می‌نمایند و در آنجا توسط قاچاقچیان ایرانی و ترک که عمدتاً از اکراد هستند، گذرنامه‌ای با جابه‌جایی عکس تحویل می‌گیرند و سپس با اتوبوس به استانبول انتقال می‌یابند. نحوه برخورد قاچاقچیان با این افراد به شیوه‌های مختلف است. افرادی که آنچنان استطاعت مالی ندارند اولین طعمه‌های این شکارچیان هستند و بعد از اخذ کل سرمایه این اشخاص با تحویل گذرنامه جعلی به طرف مرزهای «ادرنه و ایسالا» هدایت می‌شوند و شبانه با عبور از رودخانه، آنان را به خاک یونان هدایت می‌نمایند و اکثریت قریب به اتفاق این افراد توسط مأموران گشتی یونانی دستگیر و تحویل پلیس مرزی شهر ادرنه ترکیه

می‌شوند. لازم به ذکر است قاچاقچیان برای اینکه اشخاص فریب‌خورده اطلاعاتی در مورد قاچاقچیان در استانبول و در داخل کشور به نمایندگی ارائه ندهند، تلاش می‌کنند در بدو ورود این افراد به استانبول آنان را در شرایطی قرار دهند و با وسوسه آنان و آلوده کردن به موارد اخلاقی در کافه و رستوران‌های ایرانی، هراس در دل این افراد ایجاد نمایند تا از فاش کرد اطلاعات قاچاقچیان خودداری کنند. در نهایت این افراد همراه پلیس به نمایندگی ج.ا.ا. مراجعه و با اخذ برگ عبور به کشور مراجعت می‌نمایند. (متولی، ۱۳۸۵: ۱۱۵-۱۱۴)

افرادی که به صورت قانونی و از طریق هوایی از کشور خارج می‌شوند

هنگامی که از فرودگاه استانبول خارج می‌شوید در میان استقبال‌کنندگان افرادی در محوطه فرودگاه مشاهده می‌شوند که با پلاکارد منتظر ورود اتباع ایرانی هستند که به جهت مهاجرت و با گرفتن وعده و وعید از رابطان داخلی به استانبول عزیمت کرده‌اند. البته این قشر از افراد که عمدتاً متمول و از وضع مالی مناسبی برخوردارند، بهترین شکار برای قاچاقچیان انسان هستند. قاچاقچیان در ابتدا برای این افراد مکان‌هایی که خودشان تهیه کرده‌اند، انتخاب و تلاش می‌کنند تا این خانواده‌ها با هیچ‌کس در استانبول برخورد نداشته باشند تا به راحتی هر آنقدر که می‌توانند از آنان پول اخذ نمایند. سپس با خرید روادید جعلی و ثبت آن در گذرنامه اصلی، آنان را به طرف فرودگاه جهت پرواز به کشورهای اروپایی هدایت می‌نمایند. البته عمده این افراد توسط پلیس فرودگاه دستگیر و به دلیل دارا بودن روادید جعلی از ترکیه اخراج می‌شوند. دادگاه‌های ترکیه گذرنامه‌های افراد را به عنوان مدرک جرم ضبط و آنان را با برگ عبور به کشور مقصد بازمی‌گردانند.

شیوه بعدی در مورد افراد متمول به این صورت است که قاچاقچیان تلاش می‌نمایند به بهانه‌های مختلف متقاضیان را در حالت انتظار نگه‌دارند و بعد از سپری شدن ۳ ماه اقامت مجاز آنان در ترکیه، به شیوه‌های خاص آنان را در تیررس پلیس قرار می‌دهند تا توسط پلیس به علت اقامت بیش از حد مجاز دستگیر و از کشور اخراج شوند. به این ترتیب به نوعی از حضور آنان رهایی می‌یابند.

تحقیقات صورت گرفته حاکی از آن است که ۲۰ درصد از این افراد به دلیل اینکه پول‌های کلان جهت مهاجرت پرداخت می‌نمایند، نهایتاً ترتیب انتقال آنان به کشورهای اروپایی داده می‌شود. و البته برخی از مسئولان فرودگاه‌های ترکیه نیز در انتقال این افراد به صورت غیرمستقیم مشارکت داشته و با قاچاقچیان همکاری می‌نمایند. بررسی‌های به عمل آمده در مورد افرادی که توسط پروازهای مختلف از کشور به استانبول عزیمت می‌نمایند و با هماهنگی توسط رابطان قاچاقچیان در داخل به سمت استانبول هدایت و تحویل رابطان دیگر می‌شوند، نشان می‌دهد که نحوه فعالیت آنان به این صورت است که فرد با گذرنامه ایرانی خود جهت عزیمت به کشورهایی که روادید آنها سهل‌الوصول است مانند کشورهای سوریه، لبنان، مالزی و غیره و درج روادید این قبیل کشورها در گذرنامه‌های اصلی خود و سپس با اخذ کارت پرواز به سالن ترانزیت فرودگاه راه می‌یابند و در آنجا با هماهنگی‌های به عمل آمده، قاچاقچیان و عوامل نفوذی به طریقی مدارک هویتی و کارت پرواز کشور مورد نظر را در اختیار وی قرار می‌دهند تا به شیوه‌هایی که از نتیجه آن اطمینان دارند زمینه انتقال مسافر فراهم شود.

در گذشته برخی از ایرانیان که به صورت غیرقانونی از کشور خارج می‌شدند با اعلام اینکه گذرنامه خود را در استانبول مفقود کرده‌اند به نمایندگی ج.ا.ا. مراجعه و

درخواست برگ عبور جهت مراجعت به کشور از طریق هوایی را داشتند. پس از بررسی‌های به‌عمل آمده مشخص گردید برخی از این افراد قصد دارند از برگ عبور به عنوان مدرک مسافرتی استفاده نمایند تا با همکاری برخی از افراد پلیس فرودگاه در برگ عبور آنان مهر خروج از ترکیه درج و این افراد نیز به سالن ترانزیت راه یافته و به شیوه‌ای که قبلاً ذکر گردید، از ترکیه به مقصد کشورهای اروپایی خارج شوند.

در حال حاضر با توجه به شیوه‌های کاری قاچاقچیان، نمایندگان کشورمان در استانبول برگ عبور را دست‌شخص نمی‌دهند و با توجه به وجود آژانس‌های ایرانی مسافری، برگ عبور به مدیر آژانس تحویل می‌شود تا در زمان ورود مسافر به کشور، تحویل مراجع انتظامی شود. افرادی هم که به صورت هوایی قصد مراجعت به کشور را دارند، برگ عبورشان در اختیار مسئولان ایران ایر قرار می‌گیرد تا بعد از اخذ کارت پرواز و اطمینان از سفر وی به میهن اسلامی، برگ عبور در اختیار متقاضی قرار می‌گیرد. همچنین توسط نمایندگی ج.ا.ا. در استانبول با ارسال تلگراف‌های متعدد تلاش می‌شود اطلاعات افراد فریب‌خورده از قاچاقچیان داخلی به مراجع ذیربط اعلام شود. (پیشین: ۱۱۷-۱۱۶)

نتیجه‌گیری

تفاوت موجود میان شرایط اقتصادی کشورهای مبدأ و مقصد، جاذبه‌های کشور مقصد، عوامل محدودکننده مهاجرت‌های قانونی و توسعه روزافزون شبکه‌های قاچاق انسان عواملی هستند که علاوه بر افزایش رقم مهاجرت غیرقانونی، به‌طور مؤثر باعث افزایش قاچاق می‌شوند. با به‌کار بستن تدابیر پلیسی محض نمی‌توان بر این مشکل فائق آمد و برقراری کنترل‌های شدیدتر و تدابیر خشونت‌آمیز علیه مهاجران ممکن است نتیجه معکوس داشته و ضمن از دست رفتن کنترل

پدیده مهاجرت، موجب وابستگی هرچه بیشتر مهاجران به شبکه‌های قاچاق انسان شود. به منظور از بین بردن عوامل محرک و جذاب که باعث می‌شوند مهاجر کشور خود را ترک کرده و عازم کشور دیگر شود، اتخاذ سیاست‌هایی درازمدت لازم است. البته در کشورهای مبدأ باید اقدامات مؤثری به منظور تأمین آزادی سیاسی و تحقق رشد و توسعه اقتصادی صورت گیرد تا افراد، مجبور و یا تحریک به مهاجرت نشوند.

برای انجام مهاجرت‌های قانونی نیز باید امکانات لازم فراهم شود. از نکات قابل توجه این است که کشورهایی که نیاز به نیروی انسانی دارند، امکانات بیشتری برای مهاجرت قانونی فراهم نمی‌کنند. در حال حاضر رستوران‌های هندی در مقایسه با کارخانجات فولادسازی انگلستان خدمات بیشتری به کارکنان ارایه می‌دهند و با این وجود رستوران‌ها از این که نمی‌توانند برای آشپزها و گارسن‌هایشان ویزا بگیرند گله، دارند.

تدابیر کوتاه‌مدت و مقطعی باید به کار گرفته شود تا با افزایش خطرات و مجازات‌هایی که قاچاقچیان در طی این فعالیت کلاهبردانه با آن مواجه می‌شوند، ناچار به این کار تن در ندهند. در اغلب کشورها لازم است سقف مجازات در زمینه وارد کردن و به کارگیری نیروی انسانی غیرقانونی یا سایر جرایم مرتبط با آن افزایش یابد. همچنین در کشورهایی که چنین کارهایی اصولاً جرم تلقی نمی‌شوند باید مقرراتی وضع شود. *مجموعه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی*
 بالاخره کشورهای مقصد باید بپذیرند که مهاجرت بین‌المللی فقط نتیجه تغییرات جغرافیایی سال‌های دهه ۱۹۹۰ نیست، بلکه یکی از حقوق اساسی هر انسان این است که سرزمین موعود خود را بیابد. همچنین آنها باید تأثیر مثبت مهاجرت بر جامعه‌شان را درک کنند. جامعه بین‌المللی نیز باید مهاجرت انسان‌ها را بپذیرد اما هرگز نباید اجازه دهد که این امر به دست قاچاقچیان و در شرایط غیرانسانی انجام شود.

بحث مهاجرت و کنترل آن برای کشورهای مختلف مقصد اهمیت اساسی دارد، به طوری که کنترل مهاجران خارجی به داخل این کشورها از سیاست‌های اساسی پیشگیری از جرم محسوب می‌شود و حتی برخی آن را همسان با سیاست‌های پیشگیری از جرم تلقی کرده‌اند. این امر در ایجاد ثبات اجتماعی نیز واجد اهمیت اساسی است. ارتباط بین امنیت و مهاجرت از فرآیند جهانی شدن اقتصاد، محدودیت بازار کار، توسعه سریع اقتصادهای سایه، همچنین بیکاری گسترده ناشی می‌شود که نتایج آنها در احساس ناامنی، انشقاق و نفرت نژادی و خشونت مبتنی بر تبعیض نژادی متجلی می‌شود. با چنین فرآیندهایی مقوله مهاجرت و نگرش به مهاجران (و اقلیت‌های بومی) تغییر می‌یابد به طوری که مهاجران، اشخاص و گروه‌هایی تلقی می‌شوند که خطرات شدیدی در زمینه بی‌ثباتی و خشونت در جامعه میزبان و همچنین بهره‌برداری از امکانات کشورها و جوامع میزبان، خواه از طریق ترویج بازار خدمات و کالاهای نامشروع یا از طریق زندگی کردن در این جوامع با ارتکاب جرایم مالی، به وجود می‌آورند. (سلیمی، ۱۳۸۲: ۱۷۵)

مشکلات مبارزه با مهاجران غیرقانونی

جوامع به تنهایی قادر به مبارزه با مشکل مهاجرت نبوده و نیاز به ایجاد یک روش و مکانیسم همکاری بین اجتماعات وجود دارد. «پیمان ژنو سازمان ملل متحد در مورد پناهندگان» براساس همین نیاز شکل گرفته است. عوامل بسیاری موجب هجوم مهاجران غیرقانونی به کشورمان شده که به برخی از آنها اشاره می‌نمایم:

الف) گستردگی مرزهای ج.ا.ا. با همسایگان شرقی و نبود موانع طبیعی، مانند کوه، دره و رودهای سخت‌گذر.

ب) ماهیت انسان‌دوستانه نظام اسلامی و وجود رأفت اسلامی در مردم.

ب) ناامنی و فقر در کشورهای بحران‌زده شرقی و غربی و وجود زمینه‌های اقتصادی و اشتغال در ایران.

ت) بروز جنگ در بدو پیروزی انقلاب اسلامی و نبود فرصت کافی برای برنامه‌ریزی در مورد جلوگیری از ورود غیرقانونی مهاجران و رسوب آنان در کشور.

ث) وجود مناقشات فرقه‌ای و مذهبی در سرزمین مهاجران (عراق، افغانستان و...).

ج) همگونی فرهنگی بین ایرانیان و مهاجران به‌ویژه افغانی‌ها.

چ) عدم وجود قوانین سخت برای عبوردهندگان از مرزها.

ح) ضعف در برخوردهای قضایی.

ط) سودجویی برخی از کارفرمایان ایرانی که به لحاظ پرداخت دستمزد کم، از مهاجران

غیرقانونی استفاده می‌نمایند. (یزدی مهریزی، ۱۳۸۶: ۱۲۷-۱۲۶)

کنترل‌های مرزی

با توجه به اینکه قاچاق مهاجران ضرورتاً با عبور از مرزهای بین‌المللی ملازمه دارد، لذا چنانچه دولت‌های مربوطه در مرزهای خود کنترل دقیق داشته باشند، هم در جهت پیشگیری از قاچاق مهاجران و هم در کشف جنایات ارتكابی موفقیت قابل توجهی خواهند داشت. البته این کنترل‌ها نباید به آزادی تردد اشخاص خللی وارد کند.

دولت‌های متعهد ملزم گردیده‌اند اقدامات قانونگذاری یا سایر اقدامات مقتضی را اتخاذ کنند تا در حد امکان، جلو سوءاستفاده از وسایل مورد استفاده متصدیان حمل و نقل بازرگانی، گرفته شود. این‌گونه اقدامات بدون خدشه به کنوانسیون‌های بین‌المللی قابل اجرا، شامل اقداماتی از قبیل متعهد کردن متصدیان حمل و نقل تجاری به احراز اینکه مسافران، اسناد مسافرت موردنیاز برای ورود به دولت مقصد را به همراه دارند، خواهد بود.

منابع

۱. اصلانی، مجتبی (۱۳۸۵) بررسی روند مهاجرت در جمهوری اسلامی ایران طی سه دهه اخیر و تاثیر آن بر امنیت ملی، فصلنامه جمعیت شماره ۵۵ و ۵۶
۲. جاکومه، استفان (۱۳۸۲) مهاجرت‌های غیر قانونی، ترجمه اداره کل پلیس بین‌الملل ناجا
۳. سلیمی، صادق (۱۳۸۲) جنایات سازمان یافته فراملی، انتشارات تهران صدا
۴. عصار، محمد تقی - بیابانی، غلامحسین (۱۳۸۶) قاچاق انسان، انتشارات کارآگاه
۵. عصار، محمد تقی - بیابانی، غلامحسین (۱۳۸۷) قاچاق بین‌المللی انسان و پیامدهای ناشی از آن، فصلنامه کارآگاه شماره ۱
۶. کولنز (۲۰۰۰) قانون مبارزه با قاچاق انسان و مهاجرت غیر قانونی در ایرلند، اداره مهاجرت ملی گارد، ترجمه پلیس بین‌الملل ناجا
۷. گیدنز، آنتونی با همکاری کارن بردسال (۱۳۸۶) جامعه‌شناسی، ویرایش چهارم، انتشارات نشر نی
۸. متولی، عزت‌الله... (۱۳۸۵) بررسی ارتکاب جرم توسط ایرانیان در خارج از کشور، جلد اول، پلیس بین‌الملل ناجا
۹. معظمی، شهلا (۱۳۸۴) جرم سازمان یافته و راهکارهای جهانی مقابله با آن، انتشارات دادگستر
۱۰. نیکخواه، مریم (۱۳۷۲) مهاجرت قانونی یا قاچاق، روزنامه سلام مورخه اول اسفند
۱۱. یزدی مهریزی، محمود (۱۳۸۶) امور اتباع خارجی، انتشارات معاونت آموزش ناجا
۱۲. .... (۱۳۸۳) گزارش وزارت امور خارجه جمهوری اسلامی ایران در خصوص مهاجرت‌های غیر قانونی
۱۳. .... (۱۳۸۱) بررسی وضعیت پناهندگان و مهاجران در کشورهای مختلف جهان، اداره کل پلیس بین‌الملل ناجا
۱۴. .... (۱۳۸۲) مهاجرت‌های غیر قانونی، مهاجرت‌های مخفیانه آسیایی، ترجمه اداره کل پلیس بین‌الملل ناجا
۱۵. .... (۱۳۸۲) ارزیابی پلیس آمریکا از اقداماتی در زمینه مبارزه با قاچاق انسان، آگوست ۲۰۰۳، ترجمه معاونت اطلاع‌رسانی سازمان تحقیقات ناجا
۱۶. .... (۱۳۸۳) قاچاق بین‌المللی زنان به ایالات متحده آمریکا (نمودی معاصر از بردگی و جرائم سازمان یافته) پلیس بین‌الملل ناجا